

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*З нагоди 130-ї річниці від дня народження Анни Фройд, психологині,
засновниці Его-психології й дитячого психоаналізу*

**МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 квітня 2025 року**

Хмельницький – 2025

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*З нагоди 130-ї річниці від дня народження Анни Фройд,
психологині, засновниці Его-психології й дитячого психоаналізу*

**МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

22 квітня 2025 року

Хмельницький – 2025

УДК 159.922 - 027.22 (06)
ББК 88. 9, 215.1
П 69

Рекомендовано до друку рішенням кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 10 від 19 травня 2025 року) та рішенням вченої ради Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 5 від 21.05.2025 року)

Редакційна колегія:

Кондратюк С.А., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Мотозюк Л.М., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Тафінцева С.І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Цегельник Т. М., доктор філософії, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

П69 Практична психологія ХХІ ст.: проблеми та перспективи : матеріали ІХ міжвузівської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 22 квітня 2025 року). (електронне видання). Хмельницький: кафедра психології ХГПА, 2025. 364 с.

У збірнику подано матеріали доповідей учасників ІХ міжвузівської науково-практичної конференції «Практична психологія ХХІ століття: проблеми та перспективи» з нагоди 130-ї річниці від дня народження Анни Фройд, психологині, засновниці Его-психології й дитячого психоаналізу, яка відбулася у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії 22 квітня 2025 року.

Матеріали конференції містять наукові статті викладачів, здобувачів закладів вищої освіти, практичних психологів, психологів освіти, педагогів, вихователів ЗДО з наступних питань: Анна Фройд – засновниця дитячої психоаналітичної психології, дослідниця захисних механізмів психіки; сучасні інструменти у роботі психолога в умовах воєнного стану; актуальні питання вікової, педагогічної психології та психології особистості; психологія розвитку сучасної людини: особистісні та ситуативні детермінанти; проблема соціально-психологічної адаптації в умовах сучасності; актуальні питання психології сім'ї; людина і суспільство: психологічні аспекти взаємодії; сучасні дослідження клінічної та спеціальної психології; сучасні підходи до підготовки фахівців у галузі психології та спеціальної освіти; прикладні психологічні дослідження; психотехнології активізації особистісних та групових ресурсів.

Матеріали друкуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для здобувачів вищої освіти).

© Колектив авторів, 2025
© Кафедра психології ХГПА, 2025

ЦЕГЕЛЬНИК Тетяна, ТОПОЛЬНИЦЬКА Ярослава Врахування психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна під час організації освітнього процесу у ЗЗСО.....	318
ЦИМБАЛЮК Діана, ЧОРНА Наталія Теоретичні підходи до проблеми колективної травми в історичній ретроспективі.....	322
ЧЕРНОВА Катерина, ШИРОКОВА Анна, Арттерапія у психокорекції тривожності дорослих: теоретичний аспект..	330
ЧУДНІВЕЦЬ Вероніка Проблеми соціально-психологічної адаптації особистості в умовах змін.....	336
ШЕВЧЕНКО Злата, ЯНГАСВА Ганна Особливості надання психологічної допомоги ВПО в умовах дискримінованого тилу.....	340
ШИЧЕНКО Світлана Використання ігротерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	347
ЯКИМЧУК Ангеліна, ЧОРНА Наталія Вплив романтизації російсько-української війни на свідомість українців.....	352
ЯРОВА Міла, ЯРЕМЧУК Марія Ефективність технік саморегуляції у зниженні інтенсивності внутрішньоособистісних конфліктів.....	356

прийняття, підтримку та має можливість розвиватися відповідно до власних потенцій.

Список використаних джерел

1.Вінс В. А., Бондарчук А. Г., Шумейко Л. А. Психолого-педагогічні умови формування соціально-емоційних навичок у молодших школярів з розладами аутистичного спектру. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 2024. № 3. С. 44-48.

2.Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с.

3.Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Н. З. Софій, О. В. Онопрієнко, Ю. М. Найда та ін.; за заг. ред. Н. М. Бібік. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

4.Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 02.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.05.2025).

5.Скрипник Т.В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху: монографія. К.: Вид-во «Альянт», 2019. 196 с.

ЦЕГЕЛЬНИК Тетяна, доктор філософії, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ТОПОЛЬНИЦЬКА Ярослава, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ВРАХУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДАУНА ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗЗСО

Сучасна система загальної середньої освіти України перебуває у стані активної трансформації, основними орієнтирами якої є доступність, інклюзивність та орієнтація на

потреби кожного здобувача освіти. В умовах імплементації інклюзивної моделі освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти дедалі гостріше постає потреба в розробці та впровадженні педагогічних підходів, які б враховували специфіку психофізичного розвитку окремих категорій дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітей із синдромом Дауна.

Синдром Дауна – це найбільш розповсюджена хромосомна аномалія, що має значний вплив на когнітивний, мовленнєвий, соціальний та емоційний розвиток дитини. За умов інклюзивного навчання діти з таким порушенням мають бути повноцінними учасниками освітнього процесу, а отже, необхідно створити сприятливе середовище, яке відповідатиме їхнім індивідуальним можливостям, темпу засвоєння навчального матеріалу, емоційно-вольовій сфері та комунікативним потребам [3].

Особливої уваги потребує організація освітнього процесу для дітей молодшого шкільного віку, оскільки саме в цей період закладаються основи навчальної діяльності, формуються базові когнітивні навички, розвиваються навички саморегуляції, співпраці, самообслуговування. Для дітей із синдромом Дауна цей етап є надзвичайно складним, адже вони стикаються з труднощами у зорово-моторній координації, запам'ятовуванні, логічному мисленні, вираженні власних думок. Усе це потребує особливого дидактичного підходу, індивідуалізованої підтримки та тісної співпраці між учителями, асистентами вчителя, фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, психологами та батьками [1].

Урахування психологічних особливостей дітей із синдромом Дауна є не лише педагогічним і психологічним викликом, а й соціальною потребою – забезпечення рівних прав і можливостей для кожної дитини, реалізація принципів гуманізму, недискримінації, індивідуального підходу та педагогіки партнерства. Суспільство поступово змінює ставлення до осіб з особливими потребами, що вимагає аналогічних змін і в освітньому середовищі. Відтак вивчення особливостей дітей із синдромом Дауна, їхнього пізнавального та емоційного розвитку, механізмів адаптації та навчання в умовах інклюзивного класу, – є не просто актуальним, а й нагальним завданням сучасної педагогіки та спеціальної психології.

Проблема врахування психологічних особливостей дітей із синдромом Дауна в освітньому процесі є об'єктом дослідження багатьох галузей наукового знання – медицини, психології,

педагогіки, логопедії, соціальної роботи. Попри це, з огляду на новизну інклюзивних практик в Україні, зазначена проблема ще не отримала достатнього рівня опрацювання у вітчизняній педагогічній теорії та шкільній практиці, особливо в контексті організації навчання в загальноосвітніх класах молодшої ланки.

Організація освітнього процесу для дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна в умовах загальноосвітнього закладу передбачає врахування низки психологічних особливостей, які обумовлюють специфіку їхнього розвитку, навчання, соціалізації та взаємодії з однолітками і дорослими. Ці діти мають індивідуальний темп розвитку, знижену когнітивну продуктивність, особливості емоційної сфери, підвищену чутливість до оцінних суджень і необхідність у стабільному, передбачуваному середовищі. Врахування цих характеристик у побудові освітнього процесу – ключова умова забезпечення їх успішного включення в інклюзивне середовище.

Когнітивна сфера молодших школярів із синдромом Дауна характеризується варіативністю темпів розвитку. Спостерігається переважання візуально-зорового стилю сприймання над аудіальним, труднощі в абстрактному мисленні, зниження короткочасної пам'яті, переважання конкретних форм мислення. Саме тому навчальний процес має опиратися на використання наочних матеріалів, візуальних підказок, предметного і практичного навчання. Важливим є багаторазове повторення матеріалу, чітка структура уроку, попереднє ознайомлення з планом діяльності. Доступне викладання нового матеріалу має включати прості інструкції, опору на попередній досвід дитини, а також можливість активного залучення до навчальної діяльності в ігровій формі.

Особливості мовленнєвого розвитку дітей з синдромом Дауна також потребують окремої уваги. У таких учнів спостерігаються затримки розвитку мовлення, труднощі з фонематичним сприйманням, недостатній словниковий запас, проблеми з граматичною будовою мовлення. Це обумовлює необхідність тісної співпраці з логопедом, організації корекційно-розвивальної роботи з розвитку як рецептивної, так і експресивної сторін мовлення. Вчителю доцільно використовувати невербальні підказки (жести, міміку, піктограми), підтримувати зоровий контакт, моделювати мовленнєві ситуації у грі та повсякденному спілкуванні.

Соціально-емоційна сфера дітей із синдромом Дауна має низку важливих особливостей. Вони вирізняються підвищеною потребою у позитивному емоційному контакті, демонструють

високу відкритість до взаємодії, але разом з тим – значну залежність від дорослого. Для забезпечення психологічного комфорту дитині важливо дотримання сталого розкладу, передбачуваності подій, чітких правил поведінки. Виховні заходи слід здійснювати через позитивне підкріплення, заохочення до співпраці, використання рольових ігор та ситуацій морального вибору.

Поведінкові реакції дітей з синдромом Дауна можуть мати імпульсивний характер. У них можуть виникати труднощі з дотриманням інструкцій, завершенням розпочатої діяльності, контролем емоцій. Тому педагогічна стратегія має передбачати розробку індивідуальних планів підтримки поведінки, включення структурованих рутин, візуальних послідовностей дій, забезпечення чітких і зрозумілих правил у класі. Успішна адаптація можлива за умови створення стабільного середовища, де дитина відчуває себе захищеною.

Роль вчителя початкових класів у роботі з дитиною з синдромом Дауна полягає не лише у навчанні, а й у створенні сприятливого психологічного клімату, формуванні у дитини віри у власні сили, підтримці її соціальної активності. Тому важливо, щоб учитель мав не лише професійну підготовку, а й глибоку емпатію, вміння діяти у співпраці з психологом, логопедом, асистентом вчителя, батьками. Участь дитини у спільних видах діяльності, залучення до гри, проєктів, інтегрованих уроків сприяє розвитку її соціальних навичок та формує позитивний образ "Я".

Психолог є невід'ємним учасником освітнього процесу, здійснюючи супровід дитини з особливими освітніми потребами. Його завданням є вивчення індивідуального розвитку, визначення сильних сторін дитини, складання психологічної характеристики, участь у розробці індивідуальної програми розвитку (ІПР), консультування педагогів і батьків. Психолог також може здійснювати корекційно-розвивальну роботу, проводити тренінги соціальної взаємодії, формувати навички саморегуляції, сприяти розвитку емоційного інтелекту [2].

В умовах інклюзивного освітнього середовища важливою формою взаємодії є міждисциплінарна команда психолого-педагогічного супроводу, до складу якої входять вчитель, асистент вчителя, практичний психолог, логопед, соціальний педагог та інші фахівці. Вони спільно визначають освітні цілі, оцінюють динаміку розвитку дитини, адаптують навчальні матеріали, координують зусилля щодо створення індивідуального освітнього маршруту.

Отже, ефективна організація освітнього процесу з урахуванням психологічних особливостей дітей з синдромом Дауна потребує комплексного підходу, де ключову роль відіграє командна взаємодія, чутливість до потреб дитини, гнучкість освітніх стратегій, педагогічна рефлексія та партнерство з родиною. Саме це дозволяє не лише забезпечити якісне навчання, а й створити умови для особистісного розвитку дитини, її включення у соціум, формування позитивного ставлення до себе та світу.

Список використаних джерел

1. Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с.
2. Савицький А. М. Нейропсихологічні та нейрофізіологічні аспекти навчання дітей з синдромом Дауна. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер: Педагогічні науки*, 2014. № 3. С. 248-254.
3. Соколова Г.Б. Психологічний супровід школярів із синдромом Дауна: Монографія. Чернівці: Букрек, 2018. 344 с.

ЦИМБАЛЮК Діана, здобувачка вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Науковий керівник: **ЧОРНА Наталія**, кандидатка психологічних наук, старша викладачка кафедри психології, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ ТРАВМИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Колективна травма як психологічний феномен має глибоке коріння в історії людства. Починаючи з найдавніших часів, людські спільноти переживали події, що залишали незгладимий слід у колективній пам'яті – війни, природні катаклізми, голод, геноцид, репресії та інші лиха. Ці події спричиняли травматичний досвід, який виходив за межі індивідуального переживання та набував колективного характеру, формуючи

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*З нагоди 130-ї річниці від дня народження Анни Фройд,
психологині, засновниці Его-психології й дитячого психоаналізу*
22 квітня 2025 року

Відповідальний за випуск – **Світлана Кондратюк**, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Упорядкування: Тетяна Цегельник
Літературні редактори: Світлана Кондратюк, Людмила Мотозюк,
Світлана Тафінцева
Художнє оформлення: Тетяна Цегельник

Надруковано з оригінал-макетів авторів. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для здобувачів вищої освіти).

Формат 60x84/16. Гарнітура Bookman Old Style.

